BOSHLANG‘ICH TA’LIMDA SUN’IY INTELEKTNING AHAMIYATI

Yuldashev Berdiyor Baxtiyorovich
berdiyor12345qqq@gmail.com
ChDPU 3- bosqich talabasi
Ilmiy rahbar**: N.Y.Perdesheva**
n.perdeshova@cspu.uz
ChDPU Umumiy pedagogika kafedrasi o‘qituvchisi

Annotatsiya. Ushbu maqolada boshlang‘ich ta’lim jarayonida sun’iy intellektning ahamiyati, imkoniyatlari va qo‘llanilish yo‘nalishlari yoritiladi. Sun’iy intellekt texnologiyalari o‘quvchilarning bilim olish jarayonini yanada samarali, qiziqarli va individuallashtirilgan shaklga keltirishga xizmat qiladi. Ayniqsa, boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining yosh xususiyatlarini hisobga olgan holda, sun’iy intellekt asosidagi dasturlar ularning o‘qish, yozish, hisoblash va mantiqiy fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantirishda muhim rol o‘ynaydi.

Kalit so‘zlar: Sun’iy intellekt, boshlang‘ich ta’lim, raqamli texnologiyalar, ta’lim innovatsiyalari,o‘quvchilar rivoji, mantiqiy fikrlash.

Аннотация.В данной статье рассматриваются значение, возможности и направления применения искусственного интеллекта в начальном образовании. Технологии искусственного интеллекта способствуют повышению эффективности, увлекательности и индивидуализации процесса обучения. С учётом возрастных особенностей учащихся начальных классов программы на основе искусственного интеллекта играют важную роль в развитии навыков чтения, письма, счёта и логического мышления.

Ключевые слова: Искусственный интеллект, начальное образование, цифровые технологии, образовательные инновации, развитие учащихся, логическое мышление.

Abstract. This article discusses the importance, opportunities, and areas of application of artificial intelligence in primary education. Artificial intelligence technologies help make the learning process more effective, engaging, and personalized for students. Taking into account the age characteristics of primary school students, AI-based programs play an important role in developing their reading, writing, arithmetic, and logical thinking skills.

Keywords: Artificial intelligence, primary education, digital technologies, educational innovations, student development, logical thinking.

KIRISH

Bugungi kunda ta’lim sohasida sun’iy intellekt texnologiyalari jadal sur’atlar bilan rivojlanib, o‘zining muhim o‘rnini egallamoqda. Sun’iy intellekt ma’lumotlarni o‘rganish, tahlil qilish, qayta ishlash hamda modellashtirish qobiliyatiga ega bo‘lgan axborot tizimlarini yaratishda muhim ahamiyat kasb etadi. Mazkur tizimlar o‘quv jarayonida ma’lumotlarni aniqlash, aniq maqsadlar asosida axborotni qidirish, uni tahlil qilish va natijalarni samarali taqdim etish kabi vazifalarni bajarishga xizmat qiladi.

An’anaviy ta’lim imkoniyatlariga nisbatan sun’iy intellekt ta’lim jarayoniga bir qator ustunliklarni olib kiradi. Xususan, sun’iy intellekt texnologiyalari ta’lim oluvchilarning vaqtini tejashga, o‘quv faoliyatini samarali tashkil etishga hamda bilimlarni chuqurroq o‘zlashtirishga sezilarli darajada ta’sir ko‘rsatadi. Shuningdek, sun’iy intellektning funksional imkoniyatlari

keng qamrovli bo‘lib, u foydalanuvchining savollariga tezkor javob berish, berilgan topshiriqlar asosida tasvirlar yaratish, turli mavzularda taqdimotlar tayyorlash, shuningdek, referat va ilmiy maqolalar yozishda ham samarali yordam beradi.

Bundan tashqari, sun’iy intellektga asoslangan o‘qitish algoritmlari ta’lim oluvchilarning individual xususiyatlari, qiziqishlari va o‘zlashtirish darajasini hisobga olgan holda moslashtiriladi. Bu esa har bir o‘quvchi yoki talabaning shaxsiy ta’lim trayektoriyasini shakllantirishga, uning bilim olish jarayonini optimallashtirishga va natijada ta’lim samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

METODOLOGIYA

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 17-fevraldagi PQ-4996-sonli “Sun’iy intellekt texnologiyalarini jadal joriy etish uchun shart-sharoitlar yaratish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarori mamlakatimizda sun’iy intellekt sohasini rivojlantirishning muhim huquqiy asoslaridan biri hisoblanadi [1]. Mazkur qarorga muvofiq, “Raqamli O‘zbekiston — 2030” strategiyasi doirasida sun’iy intellekt texnologiyalarini keng joriy etish, raqamli ma’lumotlardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish hamda ularning sifatini oshirish, shuningdek, ushbu sohada yuqori malakali kadrlar tayyorlash uchun zarur shart-sharoitlar yaratish ustuvor vazifalar sifatida belgilangan.

Xususan, quyidagi yo‘nalishlar muhim ahamiyat kasb etadi:

- “Raqamli O‘zbekiston — 2030” strategiyasini kompleks amalga oshirishga qaratilgan ilmiy tadqiqotlarni tashkil etish hamda iqtisodiyot tarmoqlari, ijtimoiy soha va davlat boshqaruvi tizimida sun’iy intellekt texnologiyalarini joriy qilish;
- sun’iy intellekt sohasida fundamental va amaliy ilmiy tadqiqotlarni olib borish, raqamli texnologiyalarni rivojlantirishning ilmiy ekotizimini shakllantirish;
- sun’iy intellekt texnologiyalari asosida boshqaruv va ishlab chiqarish jarayonlarini avtomatlashtirishga yo‘naltirilgan innovatsion mahsulotlar, ularning modellari, algoritmlari hamda dasturiy ta’minotini ishlab chiqish;
- sun’iy intellektni rivojlantirish bo‘yicha yetakchi xorijiy ilmiy va innovatsion muassasalar bilan hamkorlikni yo‘lga qo‘yish hamda qo‘shma loyihalarni amalga oshirish [2].

Mazkur ustuvor yo‘nalishlar ta’lim tizimida ham sun’iy intellekt texnologiyalaridan samarali foydalanishni taqozo etadi. Ayniqsa, boshlang‘ich ta’lim bosqichi bolaning shaxs sifatida shakllanishi, nutqiy va kognitiv qobiliyatlarining rivojlanishida hal qiluvchi davr hisoblanadi. Bu davrda bolaning atrof-muhitni anglash jarayoni, ijtimoiy muloqotga kirishishi hamda bilimlarni o‘zlashtirishi asosan nutq faoliyati orqali amalga oshadi.

Nutq nafaqat aloqa vositasi, balki tafakkur jarayonining asosi hamda bilimlarni idrok etishning muhim mexanizmi hisoblanadi. Shu sababli nutq faoliyatini rivojlantirish — lug‘at boyligini kengaytirish, grammatik jihatdan to‘g‘ri va mazmunan boy nutqni shakllantirish, fikrlarni izchil ifodalash, tinglash va tushunish ko‘nikmalarini rivojlantirish boshlang‘ich sinf o‘qituvchisining eng muhim pedagogik vazifalaridan biridir.

An’anaviy ta’lim jarayonida nutqni rivojlantirishda didaktik o‘yinlar alohida o‘rin tutadi. Chunki o‘yin kichik maktab yoshidagi bolalar uchun asosiy faoliyat turi va eng sevimli mashg‘ulot hisoblanadi. O‘qituvchi dars jarayonini o‘yin elementlari bilan uyg‘unlashtirish orqali o‘quvchilarning diqqatini jalb etadi, ularning qiziqishini oshiradi hamda zerikishning oldini oladi. Natijada ta’lim jarayonining samaradorligi sezilarli darajada ortadi [3].

MUHOKAMA

Didaktik o‘yinlar o‘quvchilarni jamoa bo‘lib ishlashga, birgalikda ijod qilishga, hamkorlikda faoliyat olib borishga hamda mustaqil ishlashga o‘rgatadi. Bu jarayon esa ularning muloqot ko‘nikmalarini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Biroq zamonaviy raqamli muhit sharoitida an’anaviy didaktik o‘yinlar interfaollik, shaxsiylashtirish va moslashuvchanlik talablarini to‘liq qondira olmay qolmoqda.

Shu bilan birga, sun’iy intellekt (AI) texnologiyalarining jadal rivojlanishi ta’lim sohasida yangi imkoniyatlarni yuzaga keltirdi. AI asosidagi interfaol o‘yinlar nutqni rivojlantirishga qaratilgan an’anaviy metodikalarning samaradorligini oshirish bilan birga, har bir o‘quvchining individual ehtiyojlariga moslashtirilgan, dinamik va qiziqarli o‘quv muhitini yaratish imkonini beradi [4].

Mazkur tadqiqotning maqsadi — boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining nutq faoliyatini rivojlantirishda sun’iy intellekt asosidagi interfaol o‘yinlardan foydalanishning nazariy-metodik jihatlarini o‘rganish, ularning samaradorligini aniqlash hamda amaliy qo‘llash bo‘yicha ilmiy asoslangan tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat [5].

Sun’iy intellekt asosidagi o‘yinlarning asosiy turlari quyidagilardan iborat:

- **Interfaol hikoya yaratuvchi va davom ettiruvchi tizimlar**: AI o‘quvchiga tasvir yoki boshlang‘ich so‘z beradi, o‘quvchi esa hikoya yoki gapni davom ettiradi. Tizim matnni tahlil qilib, grammatik xatolarni aniqlaydi va boyroq leksik variantlarni taklif etadi.
- **Aqlli virtual suhbatdosh (chatbot)**: Ma’lum mavzu yoki vaziyat (masalan, “do‘konda xarid qilish”, “shifokorga murojaat”) asosida o‘quvchi bilan muloqot olib boradi, nutqni rivojlantirishga xizmat qiladi hamda dialog murakkabligini o‘quvchining darajasiga moslashtiradi.
- **Ovozli aniqlashga asoslangan nutq o‘yinlari**: An’anaviy “telefon” o‘yinining raqamli shakli bo‘lib, AI tovushni aniqlaydi, talaffuzni tahlil qiladi va natijani keyingi ishtirokchiga uzatadi.
- **Tasvirni aniqlash va tavsiflash o‘yinlari**: AI tomonidan yaratilgan tasvirni o‘quvchi so‘z bilan ifodalaydi, tizim esa tavsifning mantiqiyligi, to‘liqligi va leksik boyligini baholaydi.
- **“Nutq murabbiyi” va ovoz yozuvchi tizimlar**: O‘quvchining talaffuzini standart nutq bilan solishtirib, to‘g‘ri talaffuzni shakllantirish bo‘yicha vizual va audio tavsiyalar beradi [6].

O‘tkazilgan tahlillar shuni ko‘rsatadiki, sun’iy intellekt boshlang‘ich ta’lim tizimida nafaqat texnologik yangilik, balki pedagogik jarayonni sifat jihatdan yangi bosqichga olib chiquvchi omil sifatida namoyon bo‘lmoqda. Shu bilan birga, uni amaliyotga joriy etishda bir qator muammolar ham mavjud:

- o‘qituvchilarning raqamli kompetensiyalarining yetarli darajada shakllanmaganligi;
- texnik infratuzilmaning cheklanganligi;
- sun’iy intellektdan foydalanishning axloqiy va psixologik jihatlari;
- o‘quvchilarning texnologiyalarga haddan tashqari qaram bo‘lib qolish xavfi.

Shu sababli, sun’iy intellekt texnologiyalarini ta’lim jarayoniga joriy etishda kompleks yondashuv zarur bo‘lib, bunda pedagogik, psixologik va texnologik omillar o‘zaro uyg‘unlashtirilishi lozim.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda boshlang'ich sinf o'quvchilarining nutq faoliyatini rivojlantirishda AI asosidagi interfaol o'yinlardan foydalanish ta'lim jarayonining samaradorligi va sifatini keskin oshirish imkonini beruvchi innovatsion va istiqbolli yo'nalishdir. Ular an'anaviy didaktik o'yinlarning barcha afzalliklarini - bolalarni faollashtirish, muloqotni rivojlantirish, o'rganishni qiziqarli qilish - saqlab qolgan holda, ularga yangi o'lcham qo'shadilar: individual yondashuv, darhol fikr-mulohaza, chuqur tahlil va cheksiz mashq qilish imkoniyatidir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori, 17.02.2021 yildagi PQ-4996-son Sun'iy intellekt texnologiyalarini jadal joriy etish uchun shart-sharoitlar yaratish chora-tadbirlari to'g'risida
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni, 05.10.2020 yildagi PF-6079- son "Raqamli O'zbekiston — 2030" strategiyasini tasdiqlash va uni samarali amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida.
3. Karsenti, T. (2019). Artificial intelligence in education: The urgent need to prepare teachers. *Formation et profession*, 27(1), C.-105–111.
4. Floridi, L., et al. (2018). AI4People—An ethical framework for a good AI society. *Minds and Machines*, 28(4), C. 689–707.